

“Tot plegat ens pot explotar a la cara”

Cauen densos flocs de neu davant la finestra del seu despatx a l'avinguda de Leningrad, al nord-oest de Moscou. Des de fa vint-i-tres anys, aquest indret acull la fundació Mikhaïl Gorbatxov, amb què el polític rus fomenta projectes d'investigació en política i iniciatives de beneficència, organitza conferències i publica llibres. L'ex-secretari general del PCUS encara va tres o quatre cops per setmana a la fundació, que dona feina a una dotzena de treballadors.

A les parets hi ha fotografies de temps passats: Gorbatxov amb George Bush pare, amb François Mitterrand,

Mikhaïl Gorbatxov explica per què considera equivocada la deriva autoritària de Vladímir Putin i l'agenda conservadora del Kremlin. I parla sobre la seva relació complicada amb Angela Merkel.

amb Helmut Kohl o amb Simon Peres. I hi ha molts retrats de Raïssa, la seva dona, morta de leucèmia el 1999: en un oli damunt l'escriptori o en una foto de gran format al passadís, davant del despatx —és una de les seves darreres fotografies—. A Gorbatxov se li desfà

la veu quan parla de la mort de la seva dona.

Gorbatxov, de 83 anys, ha estat intervingut en tres operacions severes. Una a la columna vertebral, una de pròstata i una altra a la caròtida. Es preveu que aviat se sotmeti a una quarta intervenció.

un moment per construir un mur i un temps per enderrocar-lo. No sóc l'únic que va contribuir que avui ja no hi hagi el mur. L'*Ostpolitik* de Willy Brandt fou clau, com també ho van ser les protestes a l'est d'Europa. Ara s'aixequen nous murs i la situació amenaça d'agreujar-se. Realment, hi veig tots els indicis d'una nova Guerra Freda. Tot plegat ens pot explotar a la cara en qualsevol moment si no actuem. La pèrdua de confiança és catastròfica. Moscou ja no es creu Occident i Occident no es creu Moscou. Això és terrible.

—Creu que a Europa hi podria tornar a haver una altra gran guerra?

—Això no s'ha ni de pensar. Una guerra d'aquesta mena desembocaria gairebé segur en una guerra nuclear. De tota manera, les declaracions de totes dues parts i la propaganda em fan témer coses terribles. Si a causa d'aquest ambient crispant un dels dos perd la paciència, no sobreviurem als propers anys.

—No exagera una mica?

—No ho dic pas amb frivolitat. Sóc un home conscient. Però és així. Estic molt preocupat, de veritat.

—La nova doctrina militar russa considera l'ampliació de l'OTAN cap a l'est i les "capacitats d'atac reforçades de l'OTAN" com un dels perills més grans per a Rússia. Comparteix aquest punt de vista?

—L'ampliació de l'OTAN cap a l'est va destruir l'ordre de seguretat a Europa, tal com s'establia en els Acords d'Hèlsinki de 1975. Aquella ampliació era un gir de cent vuitanta graus que no portava a l'acord de la Carta de París de 1990, a deixar enrere definitivament la Guerra Freda juntament amb tots els Estats europeus. Les propostes russes, com la de l'aleshores president Dmitri Medvédev de reunir-se i treballar en una nova arquitectura de seguretat, van ser ignorades per Occident amb arrogància. I ara en veiem el resultat.

—El conflicte d'Ucraïna li toca de prop, i no tan sols per motius polítics.

—Certament, i seria improcedent no acceptar-ho. Jo sóc mig ucraïnès: la meva mare era ucraïnesa i la meva dona Raïssa també. Les meves primeres paraules les vaig dir en ucraïnès, i les primeres cançons que vaig sentir eren ucraïneses. El territori de Stàvropol, al sud de Rússia, d'on jo procedeix i on

vaig ser cap de partit, tenia en temps soviètics un acord amb el territori ucraïnès de Donetsk, on ara hi ha aquesta guerra horrible. En aquell temps, ens ajudàvem mútuament. Erem amics i vivíem en un sol estat. Avui dia encara tinc molts amics i parents a Ucraïna, com la majoria de russos.

—Com a secretari general del Partit Comunista va lluitar per aconseguir reformes, pel *glasnost* ('transparència') i la *perestroika* ('reconstrucció') al seu país. Ara, amb Putin, no s'està trencant tot allò que vostè va defensar en la seva vida política?

—No, jo no ho veig així. El *glasnost* no és mort, ni tampoc la democràcia. A Rússia ha crescut una nova generació sota unes condicions totalment diferents, amb molta més llibertat que a la Unió Soviètica. El temps no es pot tirar enrere; no hi ha res trencat.

—Rússia, però, feia temps que no era governada d'una manera tan autoritària.

—Què vol dir que "feia temps"?

—Des dels temps d'abans de Gorbtxov a la Unió Soviètica. Hi torna a haver restriccions en la llibertat d'opinió i de premsa, i les eleccions no són lliures.

—Aleshores entenem la situació de la mateixa manera. Jo m'he anat fent vell, tinc un llarg camí al darrere. Quan vaig entrar al Partit Comunista, vaig escriure un article: "Stalin, la nostra glòria de guerra, Stalin ens dona ales, a la joventut". Ara dono suport als qui lluiten contra la veneració d'Stalin.

—Putin limita la democràcia, però sembla que hi ha una majoria a qui agrada la seva manera de governar. Per què?

—Quan Putin va arribar al Kremlin, va rebre una herència difícil. En tots els àmbits regnava el caos. L'economia no era productiva, i hi havia regions senceres que es volien separar. Rússia amenaçava de desintegrar-se. Putin va aturar aquest procés. Això serà sempre el gran mèrit de la seva acció política. Encara que Putin no hagués aconseguit res més, això sempre se li valoraria. Sí, recorre a mètodes autoritaris. Jo m'hi he mostrat sovint públicament en contra. Per tant, jo també estava en contra que dugués a terme un tercer mandat.

—Rússia necessita una nova *perestroika* des de dalt, com va exigir fa

Els medicaments li han canviat la cara i no li agrada que el fotografiïn: "Ara a les fotos sempre semblo un bulldog". "I ara, senyor Gorbtxov, no sembla pas un bulldog". "I tant que sí, home".

Envia el seu cap de premsa a buscar una foto apareguda en un diari rus. Uns minuts més tard el cap de premsa torna amb la imatge. Si es vol, sí que es podrien trobar certes semblances amb un bulldog. Gorbtxov dedica dues hores i mitja a *Der Spiegel*, en les quals es mostra més combatiu que mai.

—Mikhaïl Sergueiévitch, vostè va contribuir com ningú a posar fi a la Guerra Freda. Ara torna amb la crisi d'Ucraïna. Li deu resultar molt dolorós.

—Sembla un *déjà-vu*. Potser un bon titular per a la nostra entrevista seria: Sembla que tot es repeteix. Hi va haver

“Necessitem eleccions lliures i participació dels ciutadans en el procés polític”

poc l'ex-ministre de Finances Aleksei Kudrin, un home de confiança de Putin que també té molt bona reputació a Occident?

—Faci saber a Aleksei Kudrin que estic d'acord amb ell. Rússia ja ha fet la primera meitat del camí cap a la democràcia, però encara li queda l'altra meitat. Malauradament, ara el Kremlin aposta per una agenda conservadora. Jo crec que és un error.

—Què fa avançar Putin? Fa anys vostè escrivia que l'únic que li importa és conservar el poder.

—No puc mirar a l'interior de Putin, no ho sé. Però sense democràcia i participació del poble no avançarem. Necessitem eleccions lliures i participació dels ciutadans en el procés polític. No pot ser que, com fins ara, al matí es comenci a debatre una llei i al vespre ja hi hagi acord.

—Els russos estan preparats per a més democràcia?

—Això, ho heu de preguntar a la nostra oposició, que no és gaire combativa.

—Però li ho preguntem a vostè.

—Senzillament, no està bé reprimir els qui pensen diferent. No està bé posar algú com el polític i bloguer anticorrupció Aleksei Navalni en arrest domiciliari només perquè ha obert la boca. No està bé que es perdoni càrrecs de Govern i polítics de primer nivell gràcies a relacions d'amistat, com passa a casa nostra.

—Creu que Putin és capaç de canviar el rumb, mentre l'economia i el ruble cauen en picat de manera dramàtica?

—De fet, Putin no ha de tenir por, perquè encara és molt popular. Quan tingui la sensació que ja no té alternativa, llavors canviarà.

—Al novembre, en la presentació del seu nou llibre, va dir que Putin pateix una malaltia a la qual vostè tampoc no era aliè durant el seu pas

pel Kremlin: una confiança desmesurada en un mateix. Putin, afirmava vostè, es veu just després de Déu.

—Potser es veu fins i tot al costat de Déu [riu]. Però, evidentment, Putin no és Déu. Qui té una elevada responsabilitat ha de ser resolutiu i enèrgic, és a dir, ha de tenir una confiança sana en si mateix.

—A vostè se li va retreure sovint que era molt indecís.

—Com és, doncs, que el dubitatiu Gorbtxov va imposar la *perestroika* davant de nombroses resistències? Com va declarar el *glasnost*, que garantia la llibertat d'opinió i de religió? Per què va autoritzar la llibertat de circulació, quan abans els ciutadans soviètics que volien anar a l'estranger havien de seguir un procediment llarg i pesat? I per què aquest suposat indecís es va decidir de cop i volta per posar fi a la cursa d'armament nuclear, a reduir completament els míssils d'abast mitjà i a la meitat els de llarg abast? Si això no demostra valor i decisió, no sé què ho demostra...

—Tot i així, l'ofèn que al seu país se'l conegui com l'home que va destruir la Unió Soviètica?

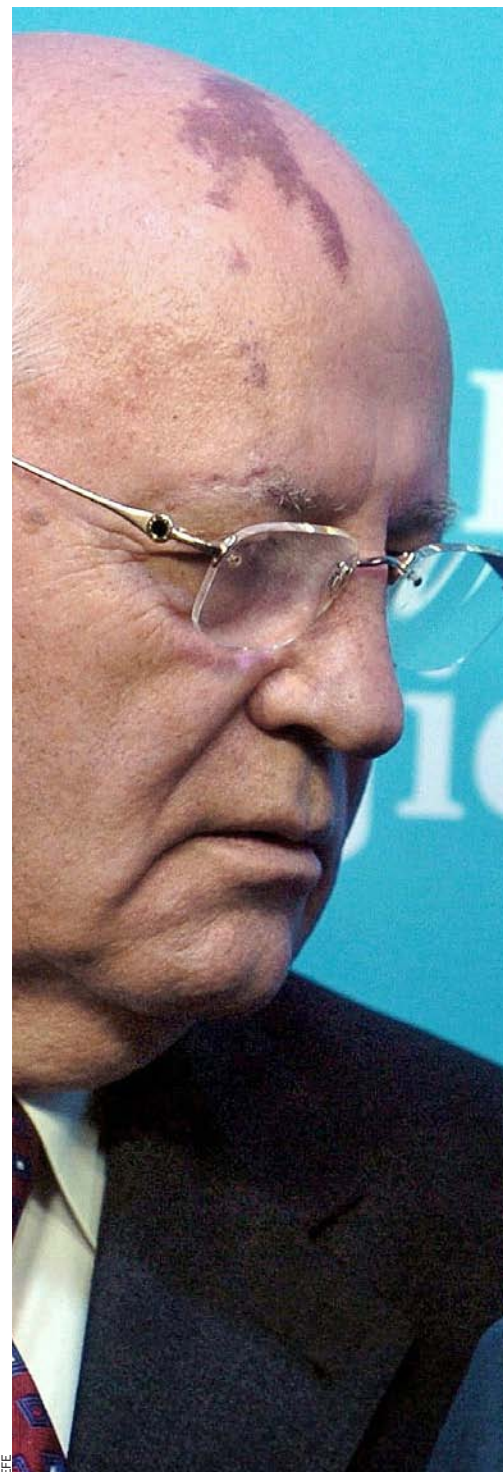
—Avui molta gent sap que això no és així. Malauradament, aquestes al·lusions les sento fins i tot del president Putin, per no dir dels anomenats patriotes. El que més els agradaria és portar-me als tribunals a mi i al Partit Comunista per alta traïció.

—Hauria estat millor mantenir la Unió Soviètica?

—I tant. En la descomposició, provocada per sorpresa, de la Unió Soviètica és on rau la causa profunda de l'actual conflicte d'Ucraïna.

—Es refereix a l'any 1991, quan la Unió Soviètica es va trencar a causa dels conflictes de nacionalitats i la crisi econòmica i d'abastiment.

—En la lluita política pública els oponents de la *perestroika* ja havien perdut, per això van apostar per l'escalada de violència i van ordinar un cop d'estat. Volien el poder, però van destruir la Unió Soviètica. I van debilitar els reformadors. El meu successor, Borís Ieltsin, va decretar al país una teràpia de xoc que Rússia encara pateix. Jo tenia un programa de reformes. Si bé la Unió Soviètica portava la paraula unió al nom, no era una unió real. Les

EFE

repúbliques només tenien una sobirania i unes competències limitades. Per això vaig presentar un acord d'unió reformat, que s'hauria d'haver signat el 20 d'agost de 1991. Però la *nomenklatura* tenia por dels nous temps.

—Abans que deixés el Kremlin al final del 1991, va destacar en un discurs de comiat els èxits de la seva política i va dir que als països veïns

Gorbatxov i Putin,
en una imatge del 2004.

ja ningú no havia de patir més per les tropes russes. Ara torna a haver-hi aquesta por.

—Per desgràcia oblidem el que la història ens ensenya.

—Qui en té la culpa?

—Em fa l'eterna pregunta de si la culpa és de l'esposa o de la sogra [riu]. Seriosament: en són responsables tant Rússia com Occident, però

en un grau diferent. Ningú no ha estat a l'altura de la gravetat de la situació.

—Qui té més responsabilitat en el conflicte d'Ucraïna?

—En aquesta crisi altament perillosa, les culpabilitzacions no ajuden a avançar. Però sí que vull deixar clares algunes coses: al novembre de 1990, en la Conferència sobre Seguretat i Cooperació a Europa (CSCE), celebrada a París, es va parlar de la construcció d'un nou ordre mundial pacífic. Ho vam defensar sobretot George Bush pare i jo mateix. Però no en va sortir res; no es va produir una desmilitarització de la política. En lloc d'això, es va estendre pels Estats Units una perillosa mentalitat de victòria. Jo critico aquesta actitud sempre que sóc als Estats Units. Llavors recordo John F. Kennedy, que s'oposava a la demonització de les persones de la Unió Soviètica i que va dir que una pau de veritat no pot ser una *Pax americana*, una pau dictada pels Estats Units. O hi ha pau per a tots o no hi ha pau.

—Però els Estats Units no van sortir vencedors de la Guerra Freda?

—Els Estats Units haurien aconseguit aquells canvis enormes sense Moscou, sense nosaltres? No! En aquell moment, vam demostrar el que és possible fer junts: vam solucionar conflictes regionals, vam aconseguir la reunificació alemanya, la retirada de tropes soviètiques de l'est d'Europa, el desarmament nuclear. Després, els Estats Units, desafortunadament, van començar a construir un imperi mundial, un megaimperi.

—Des de quan els Estats Units segueixen aquesta política que vostè denuncia?

—Això ja ho sap. Quan la Unió Soviètica es va dissoldre, als malintencionats els queien llàgrimes de cocodrill, però per sota la taula es fregaven les mans. Els nord-americans van començar a encerclar Rússia amb suposats anells de defensa, l'ampliació de l'OTAN cap a l'est. L'OTAN va intervenir en la guerra civil de Iugoslàvia sense l'aprovació de les Nacions Unides. Això va ser un precedent. Tot això va generar una contrareacció a Rússia. Cap inquilí del Kremlin no pot ignorar una cosa així.

—Crida l'atenció que una generació de polítics de certa edat —Henry Kissinger, Helmut Schmidt, Hans-Dietrich Genscher— aconselli sensatesa en la crisi d'Ucraïna. Vostè també

s'ha dirigit als presidents Putin i Obama.

—Sí, justament fa un any, el 23 de gener. Els vaig instar a emprendre negociacions, perquè el conflicte d'Ucraïna no amenaça només Ucraïna i els seus veïns sinó tot el món. La carta que els vaig enviar era un crit des del fons de l'ànima.

—Va obtenir resposta?

—En van fer cas omís.

—I al novembre, a Berlín, li va passar una cosa semblant. Les seves exhortacions amb motiu de les celebracions de la caiguda del mur es van minimitzar considerant-les les paraules d'un polític envellit. Ara els alemanys el critiquen per la seva actitud amistosa amb Putin. El molesta, això?

—Els alemanys estimen Angela Merkel. Per això em critiquen a mi i no a ella. Una nació intel·ligent com Alemanya, però, no s'hauria de rebaixar a aquest nivell de baixa estofa.

—Va reunir-se amb Angela Merkel a la cancelleria, com va anar?

—La conversa va ser amistosa, vam parlar gairebé una hora. De tota manera, les forces no estaven equilibrades: hi havia una assessora de la cancellera, per tant, tenia dues dones en contra. Vaig percebre clarament que la cancellera està sota pressió, tant en la política interior com en l'exterior. I li vaig explicar que cal asseure's a parlar fins que es troba una solució. Atacar-se amb declaracions precipitades no aporta res. Angela Merkel em va donar la raó, encara que actuï diferent.

—En la conversa va criticar les sancions d'Occident imposades a Rússia?

—Pregunti-li-ho a Angela Merkel. Jo us podria enganyar.

—Però ens agradaria que ens donés una resposta vostè.

—Ja he oblidat tot el que vam dir [riu]. Li ho ha de preguntar a la cancellera. A més a més, a Putin no li he revelat res d'aquella conversa. I encara menys ho revelaré ara a *Der Spiegel*. Ja m'ho pot preguntar per tercer cop, no té sentit voler-me posar en un compromís.

—Per què considera equivocades les sancions?

—Perquè perjudiquen l'economia de tots dos països. També va ser incor-

recte excloure Rússia del G-8. Això fa pensar en una venjança i no porta enlloc. Les sancions no són un bon instrument si volem mantenir les nostres relacions modèliques.

—És com si les sancions pertanyessin al passat.

—Després de la caiguda del mur la relació entre Alemanya i Rússia va experimentar uns avanços enormes. Vam construir unes relacions bones i úniques. Això no es pot destruir de cap manera. Actualment, Occident exclou Rússia, en gran part, de la solució dels problemes mundials: de la lluita contra el terrorisme i contra l'Estat Islàmic o de la protecció del clima. Per què ha de ser bo, això? Hem de “descongelar” altre cop les relacions, necessitem urgentment un nou desgel. Els russos hi faran tot el possible. Jo crec que Rússia orienta la seva política en aquest sentit. A Alemanya sembla que hi ha una competició per a qui trepitja Rússia més fort.

—També hi ha molta gent que defensa el contrari. L'ex-president de l'estat de Brandenburg Matthias Platzeck va proposar dur a terme un nou referèndum sobre Crimea sota la vigilància de l'Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa per legitimar l'annexió en el dret internacional. Què en pensa?

—La nova Alemanya vol ficar-se a tot arreu. Quina legitimació cal per a Crimea? Encara que la votació tingui deficiències, no n'hi pot haver cap dubte: la gent de Crimea va dir clarament que vol formar part de Rússia.

—És vostè sorprenentment indulgent pel que fa al referèndum, fins i tot la comissió de Putin per als drets humans hi va trobar frau electoral. Està decebut amb els alemanys?

—A Alemanya sembla que vulguin participar en la nova separació d'Europa. Però millor que, en aquest punt, m'aturi. No em provoqui més. Sóc rus,

“No sóc l'únic que va contribuir que ja no hi hagi el mur. L'“Ostpolitik” de Brandt fou clau”

i dels assumptes interns d'Alemanya no hauria de dir tantes coses.

—Però els assumptes interns d'Alemanya afecten tot Europa.

—La relació entre Alemanya i Rússia té repercussions en el clima polític d'arreu del món. Això no ho hem d'oblidar, tampoc en la crisi d'Ucraïna.

—Quina seria una possible solució d'aquesta crisi?

—Un alto el foc immediat. Després, una acció internacional per reconstruir els territoris destruïts. Si cal haurem de convidar Otto von Bismarck, que va dir que Alemanya mai no ha de fer la guerra contra Rússia. En la Segona Guerra Mundial, Alemanya ja va intentar ampliar el seu àmbit de poder cap a l'est. Quina lliçó més li cal? Al meu país això no s'oblida: les destrosses immenses, les dones esperant els homes, que mai no tornarien. És positiu que els nostres pobles s'hagin reconciliat.

—I tot i així, Merkel diu que Putin viu en un altre món. Ho pot entendre?

—No, no del tot. I no tan sols no entenc això. Pensi en el discurs de Putin en la Conferència per a la Seguretat, el 2007 a Munic. Putin va dir clarament on eren les línies vermelles de Rússia i que Rússia no estava d'acord amb l'avanç de l'OTAN cap a les seves fronteres. Per a nosaltres, Putin en aquell moment no va dir absolutament res de nou. Per què els nostres socis van quedar tan parats? Em fa l'efecte que el poble alemany va entendre Putin perfectament, si més no més bé que l'elit política d'Alemanya. És un error intentar desfer-se de Putin.

—Per què?

—Seria una gran ximpleria altament perillosa. Putin, després del seu mandat, deixarà el càrrec. Per desgràcia, la idea alemanya és una altra. S'han d'endurir les sancions fins que els russos surtin al carrer i facin caure Putin.

—Sembla que no té vostè Angela Merkel en gaire bona consideració.

—Al contrari, m'agrada com a persona i com a política. Però això no vol dir que jo no tingui dret a criticar-la, tal com ella té dret a criticar-me a mi. I el mateix val per a la meua relació amb Putin. És un president amb experiència que ha fet i fa molt per Rússia. Però hi ha algunes coses que se li han de dir obertament.

—És un home feliç, avui dia?

—Fa uns quants anys vaig escriure que no hi ha cap reformador que sigui feliç. En aquell moment no estava de bon humor i em vaig deixar convèncer per aquella frase. Però sí, quan miro enrere, sóc un home feliç. Portar a terme grans projectes i dirigir un Estat important va ser, evidentment, magnífic.

—Com és ara la seva vida, què fa quan té temps lliure?

—La meua dona, Raïssa, i jo teníem una passió compartida. Cada dia fèiem llargues passejades, de cinc o sis quilòmetres. Això m'ajudava a superar la tensió. Per desgràcia, les cames ja no em

van com abans, però no em passa només a mi. Fa poc vaig visitar Helmut Kohl i, tot i que em va rebre dret, després em va explicar que sovint ha d'anar amb cadira de rodes. Tant Helmut Kohl com George Bush pare ja han de recórrer a mitjans tècnics. Em temo que va arribant l'hora que jo també m'hauré de motoritzar.

—**Li costa d'acceptar que se'n van les forces?**

—Fins a 75 anys vaig estar molt bé de salut i encara viatjava per tot el món. La mort de la meva dona el 1999 va ser un cop dur. L'últim any i mig no m'ha anat especialment bé. He hagut de sotmetre'm a tres operacions, totes tres a

Alemanya, precisament. Tothom lluita contra l'envelliment, però no s'hi pot fer res. En algunes coses em sento vell; en d'altres, jove. Sóc així.

—**Què és important per a vostè en els anys que encara li queden?**

—Viure i no tan sols sobreviure o vegetar i esperar la mort. Al febrer vull anar a fer unes conferències als Estats Units. A banda dels llibres, són la meva única font d'ingressos. Encara tinc objectius, i això em manté viu.

—**Quins objectius són?**

—Intervenir en el debat sobre el futur de Rússia, la pau mundial i la defensa del medi ambient. Escriure llibres, fer

conferències i xerrades, oferir entrevistes.

—**I tornar a canviar el món i millorar-lo?**

—Això ja no és necessari. El *glasnost* i la *perestroika* continuen vius i ja no es poden aturar.

—**Té por de la mort?**

—Gens ni mica. No sé per què, però no en tinc gens.

—**Mikhaïl Sergueiévtx, moltes gràcies per l'entrevista.**

Denis Sinyakov

© *Der Spiegel*

Traducció d'Arnau Figueras